Meštrovićeva Povijest Hrvata
čuvarica naše baštine

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu

povodom 120-te godišnjice utemeljenja (1893.-2013.)

Muzeji Ivana Meštrovića u Splitu

povodom 130-te godišnjice rođenja Ivana Meštrovića (1883.-2013.)

Meštrovićeva *Povijest Hrvata*
– jedinstveni i neponovljivi simbol Domovine

Identiteska skulptura *Povijest Hrvata* odavno je postala simbol koji je duboko impregniran u memoriji hrvatskoga naroda. Često je vidimo na najistaknutijim mjestima u uredima i brojnim domovima, nosimo je kao zlatni privjesak, splitski studenti je imaju u indeksu, a odnedavno se nalazi i na prvoj strani hrvatske biometrijske putovnice izdane neposredno prei pristupanje naše domovine Europskoj uniji. Slučajno? Nipošto, jer kako ovdje navodimo, ta Meštrovićeva majka je tu kao naša pratiteljica, čuvarica identiteta i baštine. Njezin lik je i na grbu splitskog Sveučilišta i pred zagrebačkim Rektoratom, na zagrebačkom najljepšem trgu, tik uz njegovo antologijsko djelo, *Zdenac života*, oko kojega su koncentrirane neke od najznaczajnijih nacionalnih kulturnih institucija.

Meštrović je je namijenio za kninski *Muzej hrvatskih starina*, ali tamo joj nisu dali dovoljeti kao uostalom ni ovome Muzeju, upravo zato jer su zajedno naše identitetske Arke, alfa i omega povjesnice i tumačenja našeg postojanja na ovim obalama. Meštrović brižno polaže u krilo dostojanstvene majke kameni spolij s pletenom i glagoljskim natpisom „Poviest Hrvatov". Majci poviperava čuvanje i njegovanje baštine i putem nje kao kakvog „medija" nam prenosi do dana današnjeg i glagoljicu, onakvu kakva je sigurno vidio u njegovome Petrovome polju odakle je poniknas. Glagoljaši su sačuvali i starohrvatsku misu čije glagoljanje Meštrović izričito navodi kao uvjet u svojoj Darovnici hrvatskome narodu iz 1952. godine tražeći od tadašnjih komunističkih vlasti da dopuste službu Božju na drevnom narodnome jeziku u crkvi! Sv. Križa u njegovim Crikvinama u Katitlisu i u Crkvi Prevetog Otkupitelja - grobnici njegove obitelji u Otavicama, koje nam je uz ostala brojna i vrijedna dobra darovao.

Meštrovićeva *Povijest Hrvata* je neponovljivi i jedinstveni simbol Domovine. Meštrović domovinu prikazuje kao smjernu, dostojanstvenu i čvrstu ženu kojoj povjerava na čuvanje naše baštinu, tradiciju i identitet. Meštrović nje tog čuvara prikazao konjaničkom skulpturom dobro naoružanog kralja s visoko podignutim mačem, već izvišenim likom majke!

Na ovoj izložbi prikazujemo i skulpturu *Maja Majka* koju je izradio iz 1908. godine, tu u Splitu, čija se mramorna, najvažnija inačica također nalazi u Beogradu kao i mramorna *Povijest Hrvata* koja je u bivšem kraljevskome posjedu na Dedinju!

O, kako li samo ta priča ilustrira naše povijesti! stoljećima zarobljenu, otetu, zapriječenu, nedopuštenu!

Meštrović je do kraja života stalno pisao i zahtijevao od tadašnjih funkcionera da je vrate iz Beograda jer tamo ne pripada, te je tražio da je smjeste u *Muzej hrvatskih starina* kojemu ju je i namijenio. Iskreno se bio obradovao informaciji da de *Muzej hrvatskih arheoloških spomenika* biti sagrađen pokraj njegove Galerije te je odmah, po tko zna koji put, opetovao svoje traženje za povratkom *Povijesti Hrvata* u Domovinu!

Naša dva nacionalna muzeja, *Muzej Ivana Meštrovića* koji svoje temelje imaju u Meštrovićevoj Darovnici hrvatskome narodu i *Muzej hrvatskih arheoloških spomenika* koji je toliko pridrastao srcu našem velikanu, u ovim poljetničkim godinama ovom izložbom se pristajalju upravo njegove *Povijesti Hrvata*. Nju nije namjenio samo da bude ukrasom tome muzeju, nego, uvjereni smo, da svima nama bude čuvarica naše baštine! Naloj generaciji, nakon što se uborila da konačno počne slobodno tumačiti i podučavati svoju povijest, preostaje da ispuni i taj sveti Meštrovićev zavjet!

Andro Krstulović Opara

Meštrovićeva *Povijest Hrvata* na izložbi *Pola vijeka hrvatske umjetnosti* u Zagrebu, 1938.-1939. godine

Ivan Meštrović, *Povijest Hrvata*
i Muzej hrvatskih arheoloških spomenika

Ivan Meštrović i *Muzej hrvatskih arheoloških spomenika* ponikli su u sličnome ambijentu Dalmatinske zagore, u približno isto vrijeme. Ivan Meštrović u Otavicama u Potrovom polju kod Drniša, 1883. godine, a *Muzej* u nedalekom Kninu deset godina poslije. I životni put im je donekle bio sličan, obilježen čestim sejenjima, no, uvijek su ostajali u čvrstoj duhovnoj vezi. Na kraju se ipak dogodilo da su nekadašnji susjedi iz dalmatinskoga zaleđa danas ponovo susjedi u Splitu. Meštrović bi to zasigurno godilo jer je jednom, kada se raspravljalo o novoj lokaciji *Muzeja* u Splitu i kada su Moje bile jedna od mogućnosti, zapisao: "Meni bi bilo milo kad bi bio u blizini, jer je duhovno povezan...." Takvu povezanost s Muzejem Meštrović je njegovo cijeli život, a dojmljivo je je nikazao i skulpturom *Povijest Hrvata* koju je 1932. godine izradio upravo za *Muzej* dok se on nalazio u Kninu. Slučajno ili ne, i ta je skulptura imala sličan životni put kojega je Meštrović oslikao rečenicom: "Sudbina ovoga kipa je u malenu slična ostalog hrvatskog povijesti...". Izgradnjom *Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika* u blizini *Galerije Meštrović* djelomično su dakle, ostvarene Meštrovićeve želje, dok njegova želja prema kojoj bi njeni *muzejski* zgrade trebale stajati i *Povijest Hrvata* još čeka ispunjenje. Događanjem u "Noći muzeja 2014. godine" *Muzej HAS i Galerija Meštrović* žele ponovo aktualizirati to zatjev pe unatoč Meštrovićevoj volji. *Povijest Hrvata* još uvijek nije naša svoj mir ispred zgrade *Muzeja*. Danas se nalaze, nalazi u parkovnom paviljonu bivšega kraljevskoga dvora na Dedinju u Beogradu. O vezama Ivana Meštrovića s Muzejem i o tej skulpturi evo prigodnoga jezgrovitoga kronološkog niza.

Krajem 19. stoljeća

Mladi Ivan Meštrović donio je Luji Marunu u *Prvi muzej hrvatskih spomenika* u Kninu dvoni reljef glave biskupa J. J. Strossmayera. Marun je uočio Meštrovićevu nadarenost pa mu je posredstvom industrijalca A. Kóniga isposlovao stipendiju za studij u Beču.

1907. godine

L. Marun je poćeo skupljati Meštrovićeve pjesme u narodnom desetercu i mladenačke kiparske radove. Tada je od dmitškog župnika fra S. Perkovića dobio i kameno poprsje biskupa Strossmayera. U kninskom muzeju uspjelo mu je prikupiti malu kolekciju koja je kasnije predana *Galeriji umjetnina* i nazvana *Galerij Meštrović* u Splitu.

1911. godine

Stekavši slavu na svjetskoj izložbi u Rimu, Meštrović je po povratku u domovinu pomudio L. Marunu da na kninskoj tvrđavi napravi projekt za novu zgradu *Pivoga muzeja hrvatskih spomenika*. Meštrović je u njoj namjeravao uediti i svoj atelier. Ništa od toga nije ostvareno zbog rata koji je uskoro uslijedio.

Oko 1919. godine

Zabilježeni je podatak o tome da je L. Marun u *Muzeju* u Kninu posjedovao par drvenih izrezbarenih opanaka te da je to bio prvi Meštrovićev rad.

1920. godine

Pred kraj radnoga vijeka u kninskom *Muzeju* L. Marun je zapao u životne i novčane teškoće i premda je diskretno molio za pomoć, odaziva nije bilo. Te godine živio je u Sinju u iznajmljenoj sobi gdje ga je posjetio Ivan Meštrović i s njime se družio četiri dana.

1924. godine

L. Marun je u Zagrebu okupio grupu intelektualaca koji su trebali pomoći *Prvi muzej hrvatskih spomenika* u Kninu koji je zapao u kadrovske i financijske teškoće. Sastanak je održan u stanu dr. Svetozara Rittiga, a prisustvovao mu je i Ivan Meštrović koji je tada bio ravnatelj *Umjetničke akademije*.

Oko 1927. godine

Meštrović je prijateljevao s L. Marunom do kraja njegovoga života († 1939. godine). Dvije fotografije svjedoče i njihove susrete kod tvrđave Sv. Nikole u Šibenskom kanalu i u obiteljskoj kući u Otavicama.

1928. godine

Podržavajući gradnju nove zgrade *Muzeja* u Kninu, I. Meštrović je u Americi, za tu namjenu, organizirao prikupljanje novca od hrvatskih iseljenika.

Ivan Meštrović i Lujo Marun u obiteljskoj kući u Otavicama

Oko 1930. godine

Nakon prisilnog umirovljenja L. Maruna, Meštrović je posredovao da se za kustosa kninskoga muzeja, koji je tada promijenio ime u *Muzej starina Sovske i Primorske banovine*, imenuje Stjepan Gunjača, tadašnji apsolvent *Filozofskog fakulteta u Zagrebu*.

1931. godine

Ivan Meštrović, slikar Jozo Kljaković i arhitekt Drago Ibler načinili su projekte za *Muzej* na kninskoj tvrđavi, iako je *Sovske i Primorske banovine* osigurala svotu od 320.000 din, Muzej nije realiziran, a projekt je izgubljen.

Oko 1932. godine

Ivan Meštrović kratkim pismom moli hrvatskoga jezikoslovca prof. dr. Stjepana Ivšića za pomoć oko izrade glagoljškoga natpisa za skulpturu *Povijest Hrvata* na kojoj je tada radio.

1932. godine

Meštrović je izradio skulpturu *Povijest Hrvata* i namijenio ju je novoj zgradi *Pivoga muzeja hrvatskih spomenika* u Kninu.

1934. godine

Prema jednome od gipsanih modela *Povijest Hrvata*, kipari Grga Antunac i Đujam Penić, u Meštrovićevom ateljeu u Splitu, isklesali su mramornu skulpturu. Prema računu koji se čuva u *Galeriji Meštrović*, kameni blok nabavljen je od poznatoga bračkoga klesara P. Štambuka.

1934. godine

Mramorna izvedba Meštrovićeve *Povijesti Hrvata* privremeno je postavljena u park kraljevskoga dvora na Dedinju u Beogradu, gdje se i danas nalazi. Ondje je za nju bio napravljen i poseban neohistoricistički paviljon kojemu je osnovna forma splitski Diokleicijanov mauzolej.

Povijest Hrvata u parkovnom paviljonu bivšeg kraljevskog dvora na Dedinju u Beogradu

1938. godine

Sazvavši za boleet L. Maruna i za njegove teške životne prilike, Meštrović mu je za Božić poslao poklon od 10.000 din, lako je znao da mu se bliže zadnji dani, taj novac Marun († 1939. godine) je prosljedio svojim pouzdanicima za iskopavanja u Ninu i Šibeniku.

1938.-1939. godine

Na izložbi *Pola vijeka hrvatske umjetnosti* koju je u Zagrebu, u povodu 60-te godišnjice svoga osnutka bilo organizirało *Hrvatsko društvo umjetnosti*, bile su izložene i tri Meštrovićeve skulpture: mramorna *Mati zavjetuje dijete*, brončana *Pietà* i mramorna *Povijest Hrvata*.

Pred Drugi svjetski rat

S. Gunjača svjedoči veliku Meštrovićevu brigu za čuvanje hrvatskih starina u nadolazećim ratnim neprilikama. Za jedinoga posjetra kninskoj tvrđavi Meštrović je ponudio kreditiranje zrake skloništa ze te somborne, a Gunjača ističe da je on bio jedina osoba iz cijele Hrvatske koja se zainteresirala za sudbinu *Muzeja* u to pogibeljno vrijeme.

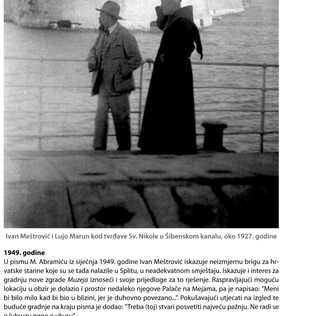

Ivan Meštrović i Lujo Marun kod tvrđave Sv. Nikole u Šibenskom kanalu, oko 1927. godine

1939. godine

U pismu M. Abramiću iz siječnja 1949. godine Ivan Meštrović iskazuje neizmjernu brigu za hrvatske starine koje su se tada nalazile u Splitu, u neadekvatnom smještaju. Iskazuje i interes za gradnju nove zgrade *Muzeja* iznoseći i svoje prijedloge za to rješenje. Raspravljajući mogućа lokaciju u obzir je dolazio i prostor nedaleko njegove Palače na Mejama, pa je napisao: "Meni bi bilo milo kad bi bio u blizini, jer je duhovno povezano...". Pokušavajući utjecati na izgled te buduće gradnje na kraju pisma je dodao: "Treba (toj) stvari posvetiti najveću pažnju. Ne radi se o luksuzu nego o ukusu".

1952. godine

Meštrovićevom dozvolom klesarska radionica, kameni spomenici i obitelj tadašnjeg ravnatelja *Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika* S. Gunjače, svoj privremeni smještaj našli su u podrumu njegove Palače na Mejama.

Prije 1953. godine

Ivan Meštrović je neuspjelno pisao dr. Svetozaru Rittigu da utječe na vlasti u tadašnjoj Hrvatskoj i Jugoslaviji da se njegova skulptura *Povijest Hrvata* iz Beograda premjesti u Split.

1953. godine

U pismu tadašnjem ravnatelju *Arheološkog muzeja* u Splitu Mihovilu Abramiću, upućenom iz Syracuse u Americi 25. lipnja, Meštrović preporučuje da se *Povijest Hrvata* iz Beograda prenese u Split i postavi ispred nove zgrade *Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika* kojega se onda namjeravalo graditi.

1953. godine

U pismu M. Abramiću od 15. listopada, Meštrović ponovo navodi da očekuje ostvarenje želje da njegova *Povijest Hrvata* nađe mjesta u novoj zgradi *Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika*.

1959. godine

Za vrijeme boravka u Splitu, Meštrović je posjetio *Muzej hrvatskih arheoloških spomenika* koji je tada privoziorno bio smješten u barakama na zapadnoj obali. U toj prigodi, tadašnji ravnatelj S. Gunjača, zamolio ga je da za *Muzej* izradi jedno skulptura koja će biti postavljena ispred nove muzejske zgrade koja je namjeravao graditi. Prema pismenom svjedočenju nekolicine drugih sudionika toga razgovora, Meštrović mu je tada odgovorio: "Uzmite onu *Povijest Hrvata*, ja sam je Kralju samo posudio".

1960. godine

U pismu Vinku Nikoliću u Buenos Aires, 22. svibnja Meštrović potanko evocira svoja nastojanja o pomoći u izgradnji zgrade *Pivoga muzeja hrvatskih spomenika* na kninskoj tvrđavi. Pri tome spominje i *Povijest Hrvata* koju je bio napravio za taj *Muzej*. Opisuje i okolnosti pod kojima je ona dospjela u Beograd, kao i uzaludne sugestije nadležnim vlastima da se ona prenese s Splita i postavi u skromni vestibul ispred novoga *Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika*.

1962. godine

Najgorljivij zagovornik prosperiteta *Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika* Ivan Meštrović umro je 16. siječnja u South Bendu u saveznoj državi Indiani u SAD-u ne dočivjevši ostvarenje vije puta iskazane želje da njegova skulptura *Povijest Hrvata* bude postavljena ispred zgrade *Muzeja* u Splitu.

1970. godine

U prigodi proslave 300-te obljetnice osnutka *Sveučilišta u Zagrebu* brončani odljev *Povijesti Hrvata* postavljen je ispred zgrade Rektorata.

1974. godine

Iako izvorno namijenjena *Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika*, skulptura *Povijest Hrvata* postala je zaštitnim znakom *Sveučilišta u Splitu*.

1976. godine

Nakon što je sagrađena nova zgrada *Muzeja hrvatskih spomenika* u Splitu, u neposrednoj blizini *Galerije Meštrović*, Duško Kečkemet je, kao suorganizator izložbe, nastojao da se *Povijest Hrvata* prenese iz Beograda i postavi ispred *Muzeja*, u ambijent kako je to bio zamišlio i želio Ivan Meštrović.

1978. godine

V odčekivanju rješenja pitanja o konačnom smještaju Meštrovićeve mramorne *Povijesti Hrvata*, nastojanjem D. Kečkemeta, u prostor novoga *Muzeja* postavljen je gipsani model te skulpture koji je prenesen iz *Glipstoteke HAZU* u Zagrebu.

1984. godine

Brončani odljev *Povijesti Hrvata*, postavljen je i ispred doma *Hrvatske bratske zajednice* u Pittsburghu u SAD-u. Još jedan brončani odljev iste skulpture izliven je i za *Ateljer Meštrović* u Zagrebu.

Ante Milošević

POPIS IZLOŽAKA

1. Andrija Kruslović, *Kipar Ivan Meštrović*, Split, 1968?, patiniranj gips, visina 107 cm, vl.: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika
2. Ivan Meštrović, *Štap s izrađenom drškom u obliku cipele*, 1898?, drvo, visina 93 cm, vl.: Muzej Ivana Meštrovića (GMS - 661)
3. *Nožić, Veljezo i rogožina*, veličina 11,5 x 19,2 cm, vl.: Muzej Ivana Meštrovića (GMS - 683)
4. Ivan Meštrović, *Seljak*, Otavice, 1894., kamen, visina 21 cm, vl.: Muzej Ivana Meštrovića (GMS - 662)
5. Ivan Meštrović, *Bosanac na konju*, Otavice, 1898., mušlja, visina 21 cm, vl.: Muzej Ivana Meštrovića (GMS - 684)
6. Ivan Meštrović, *Portret Dr. Ante Starčevića*, Split, 1900., reljef, kamen, visina 20 cm, vl.: Muzej Ivana Meštrovića (GMS - 658)
7. Ivan Meštrović, *Maja majka*, Split, 1908., bronca, visina 95,5 cm, vl.: Muzej Ivana Meštrovića (GMS - 633)
8. Ivan Meštrović, *Povijest Hrvata*, Zagreb, 1932., patiniran gips, visina 170 cm, vl.: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika
9. Ivan Meštrović, *Bogorodica s djetetom (Gospa Biskupijska)*, Zagreb, 1937., bronca, visina 160 cm, vl.: Muzej Ivana Meštrovića (GMS-111)
10. *Kiparski atelier Ivana Meštrovića*, vl.: Muzej Ivana Meštrovića Ateljer Meštrović, Zagreb